

Zakazy stosowania GMO w świetle prawa europejskiego i krajowego

Tomasz Zimny

Instytut Nauk Prawnych PAN, Warszawa

Wykorzystanie GMO w uprawach na UE i na świecie

Uprawy roślin GM w 2014 r.

Na świecie

- Uprawiane w 28 krajach
- 8 krajów uprzemysłowionych, 20 rozwijających się,
- 181,5 mln ha łącznej powierzchni upraw, (wzrost o 3,6% w stos. do 2013 r.)
- Głównie soja, kukurydza, bawełna i rzepak, ale również inne gatunki

W UE

- Uprawiane w 5 krajach – Hiszpanii, Portugalii, Czechach, Rumunii i na Słowacji
- Łączna powierzchnia upraw wyniosła 141 000 ha (spadek o 3% w stos. Do 2013 r.). 131 000 ha w Hiszpanii
- Uprawiana jest jedynie kukurydza Bt MON 810

GMO dopuszczone do obrotu w UE jako żywność lub pasza

- 59 zdarzeń transformacyjnych
- 5 gatunków roślin uprawnych,
- Biomasa bakteryjna dopuszczona jako pasza
- Biomasa drożdżowa dopuszczona jako pasza

Prawo UE – podstawowe zasady

Rodzaje działań z GMO

- Zamknięte użycie
- Zamierzone uwolnienie
- Wprowadzenie do obrotu
- Transport transgraniczny

Regulacje dotyczące GMO – podstawowe zasady

- Zasada przezorności (ostrożności)
- Zasada indywidualnego traktowania GMO (case by case)
- Zasada ochrony praw konsumentów
- Zasada swobodnego przepływu towarów

Zasada przezorności

Nakazuje stosowanie środków zapobiegawczych tam, gdzie dane naukowe odnośnie do możliwości wystąpienia zagrożeń są niewystarczające, niekonkluzywne bądź niepewne, zaś wstępna ocena naukowa wskazuje na możliwość wystąpienia zagrożeń.

- Wymaga analizy ryzyka
- Stosowana w warunkach niepewności
- Kosztowna w zastosowaniu

Zasada case by case

Nakazuje każdy przypadek GMO traktować indywidualnie

Nie uprawnia do wnioskowań typu *pars pro toto* i do formułowania wniosków w rodzaju:

- GMO są bezpieczne
- GMO są szkodliwe

Każdy produkt GM przechodzi odrębną procedurę dopuszczenia do obrotu

Zasada ochrony praw konsumentów

- Obowiązek badania produktów GM
- Obowiązek znakowania produktów GM
- Obowiązek monitorowania produktów GM

Zasada swobodnego przepływu towarów

Fundament prawa UE

W przypadku GMO:

państwa Unii nie mogą bez powodów ograniczać wykorzystywania i przepływu między państwami GMO dopuszczonych do obrotu.

Dotychczasowe możliwości wprowadzenia ograniczeń w swobodnym przepływie

Tymczasowy zakaz w odniesieniu do konkretnych GMO:

- Po dopuszczeniu do obrotu
- Nowe lub dodatkowe dane naukowe
- Podejrzenie ryzyka dla zdrowia ludzi bądź środowiska naturalnego

Przepisy o odmianach

- Odmiana nie nadaje się do uprawy w żadnej części terytorium kraju

Ograniczenia związane z koegzystencją:

- W przypadku wprowadzenia przepisów o koegzystencji – może pojawić się faktyczna niemożność uprawy w danym miejscu.

Ostatnie zmiany

Dyrektywa 412/2015/UE

Dyrektywa 412/2015/EU

Założenia

- Kwestia uprawy GMO ma nie tylko wymiar unijny ale również lokalny
- Państwa mają zastrzeżenia związane nie tylko z bezpieczeństwem
- W 2010 r. Komisja stwierdziła, że należy dać państwu większą swobodę w kwestii tego, czy GMO są uprawiane na jego terytorium

Główne zmiany

Obowiązek podejmowania środków przeciwko „możliwym skażeniom transgranicznym”

Możliwość wykluczenia z uprawy części lub całości terytorium przed udzieleniem zezwolenia

Możliwość wprowadzenia zakazu uprawy na całości bądź części terytorium po udzieleniu zezwolenia

Decyzje mogą dotyczyć całych grup GMO

Przesłanki wprowadzenia zakazu uprawy

- cele polityki ochrony środowiska;
- zagospodarowanie przestrzenne w miastach i na obszarach wiejskich;
- użytkowanie gruntów;
- skutki społeczno-gospodarcze
- unikanie obecności GMO w innych produktach;
- cele polityki rolnej;
- polityka publiczna

Podsumowanie zmian w prawie UE

- Ograniczenie stosowania zasady przezorności
- Odejście od zasady case by case
- Utrudnienie wprowadzenia na rynek i obrotu materiałem siewnym roślin GM.

Przepisy polskie

Ostatnie zmiany

Ramowe stanowisko dotyczące organizmów genetycznie zmodyfikowanych

- Dopuszczenie zamkniętego użycia GMO
- Dążenie do uczynienia Polski „krajem wolnym od GMO”
- Dopuszczenie doświadczeń mających na celu ocenę wpływu GMO na środowisko
- Sprzeciw wobec wprowadzania GMO do obrotu
- Dążenie do zmian w unijnych przepisach o GMO

Ustawa o mikroorganizmach i
organizmach genetycznie
zmodyfikowanych

Zamknięte użycie GMM

Zamknięte użycie GMM i GMO to:

- działanie polegające na modyfikacji genetycznej organizmów,
- prowadzenie kultur organizmów genetycznie zmodyfikowanych,
- magazynowaniu i transporcie w obrębie zakładu inżynierii genetycznej, niszczeniu, usuwaniu lub wykorzystywaniu tych organizmów w inny sposób

odbywające się z wykorzystaniem **zabezpieczeń ograniczających kontakt mikroorganizmów ze środowiskiem**

Kategorie działań z GMM

kategoria I - działania niepowodujące zagrożeń lub powodujące znikome zagrożenia;

kategoria II - działania powodujące niewielkie zagrożenia;

kategoria III - działania powodujące umiarkowane zagrożenia;

kategoria IV - działania powodujące duże zagrożenia.

Kategorie działań z GMO

kategoria I - działania niepowodujące zagrożeń;

kategoria II - działania powodujące niewielkie zagrożenia.

Zaliczenia zamkniętego użycia GMO do jednej z kategorii dokonuje wnioskodawca, na podstawie oceny zagrożenia oraz z uwzględnieniem klasyfikacji organizmów, które są wykorzystywane podczas zamkniętego użycia GMO

Do I kategorii zamkniętego użycia GMO mogą zostać zaliczone jedynie te działania, w których:

- 1) istnieje znikome prawdopodobieństwo, że biorca lub organizm macierzysty wywołają choroby w organizmie ludzkim, zwierzęcym lub roślinnym;
- 2) wektor i insert są tego rodzaju, że nie spowodują przeniesienia fenotypu, który mógłby wywołać choroby u ludzi, zwierząt lub roślin albo który mógłby wywołać szkodliwe skutki dla środowiska;
- 3) istnieje znikome prawdopodobieństwo, że GMO wywoła choroby u ludzi, zwierząt lub roślin albo szkodliwe skutki dla środowiska.

Zamknięte użycie - porównanie przepisów

Poprzednia ustawa o GMO

- Brak „zakładu inżynierii genetycznej”
- Brak rozróżnienia na GMM i GMO
- Każde działanie z GMO wymagało zgody ministra

Nowa ustawa o GMO

- Zamknięte użycie GMM i GMO – wyłącznie w zakładach inżynierii genetycznej
- Rozróżnienie GMM i GMO
- Każde użycie GMM z kategorii I – wymaga powiadomienia organu
- Każde użycie GMM z kategorii II, III i IV wymaga zgody organu
- Dwie kategorie użycia GMO

Zamknięte użycie - porównanie przepisów

Dyrektywa 2009/41/EC

- Dalsze prowadzenie prac z GMM z kategorii I – bez powiadamiania
- Prowadzenie prac z GMM z kategorii II – przy braku sprzeciwu
- Prowadzenie prac z GMM z kategorii III i IV – po wyrażeniu zgody organu

Nowa ustawa o GMO i GMM

- Każde użycie GMM z kategorii I – wymaga powiadomienia organu
- Każde użycie GMM z kategorii II, III i IV wymaga zgody organu
- Prace z GMO innymi niż mikroorganizmy wymagają zgody organu

Nowe przepisy karne

Poprzednia ustawa

- Zamknięte użycie GMO bez wymaganej zgody oraz uwolnienie do środowiska i wprowadzenie do obrotu zagrożone było karą pozbawienia wolności do lat 3

Nowa ustawa

- Karą pozbawienia wolności do lat 3 zagrożone jest:
- Zamknięte użycie GMM z kategorii III i IV oraz zamierzone uwolnienie i wprowadzenie do obrotu bez zgody
- M. in. Prowadzenie zakładu inżynierii genetycznej, zamkniętego użycia GMM z kategorii I i II oraz GMO stanowi wykroczenie

Ustawa o paszach

- Art. 15 ust. 1 pkt 4 – zakazuje stosowania pasz GM w żywieniu zwierząt.
- Przepis ma wejść w życie 1 stycznia 2017 r.

Ustawa o nasiennictwie

- Art. 104 ust. 9:

Rada Ministrów może, w drodze rozporządzenia, wprowadzić zakaz stosowania materiału siewnego określonych odmian, kierując się ich nieprzydatnością do uprawy w warunkach klimatyczno-glebowych Rzeczypospolitej Polskiej lub koniecznością uniknięcia zagrożeń zdrowia ludzi, zwierząt, roślin oraz dla środowiska.

Np. Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie zakazu stosowania materiału siewnego odmian kukurydzy MON 810 z dnia 2 stycznia 2013 r. (Dz.U. z 2013 r. poz. 39) tj. z dnia 15 lipca 2014 r. (Dz.U. z 2014 r. poz. 1085)